عدالت ترمیمی

کیان کیانی

www.kiankiani.com

نویسنده : نامشخص

موضوع : آشنایی با عدالت ترمیمی و مباحث پیرامون آن

عدالت ترمیمی

عدالت ترمیمی، جنبشی نوین در حوزه جرم‌شناسی است. از آنجا که جرم موجب جریحه‌دار شدن وجدان جامعه می‌شود سازمان عدالت را بر آن می‌دارد تا آسیب‌های به وجود آمده را ترمیم کند و طرفین نیز مجاز به مشارکت در این فرآیند خواهند بود. بنابراین برنامه‌های عدالت ترمیمی، بزه‌دیده، بزهکار و دیگرانی که به نحوی تحت تاثیر جرم واقع شده‌اند را قادر می‌سازد که در مقابله با جرم دخالت مستقیم داشته باشند. افراد یاد شده در مرکز فرآیند عدالت کیفری قرار می‌گیرند. دولت و حقوقدانان نیز تبدیل به تسهیل کنندگان سیستمی می‌شوند که هدف آن پاسخگویی بزهکار، بازسازی آسیب‌های وارد شده به بزه‌دیده و همیاری کامل بزه‌دیده، بزهکار و جامعه است. در واقع فرآیند دخالت تمام طرفین، شرط بنیادین دستیابی به برون‌داد اصلاح و آرامش است.

تعریفی از عدالت ترمیمی که به‌طور فزاینده در گفتمان بین‌المللی بکار برده می‌شود بر فرآیند و برون‌داد به نحو توامان تاکید دارد :

"عدالت ترمیمی فرآیندی است که به موجب آن، طرفین در خصوص چگونگی رسیدگی به پیامدهای جرمی معین، تصمیم‌گیری می‌کنند."

عدالت ترمیمی از جهات متعددی با عدالت کیفری معاصر تفاوت دارد، نخست آنکه نگرش فراگیرتری به اعمال مجرمانه دارد، بیش از آنکه جرم را صرفاً عملی قانون‌شکنانه تلقی کند، به این موضوع می‌پردازد که بزهکاران به بزه‌دیدگان، جامعه و حتی خودشان لطمه می‌زنند. دوم آنکه افراد بیشتری را در فرآیند مقابله با جرم دخالت می‌دهد، علاوه بر بزهکار و دولت، بزه‌دیدگان و افراد جامعه نیز به همان میزان در جریان قرار می‌گیرند. در نهایت این سیستم، موفقیت را نیز به گونه‌ای دیگر ارزیابی می‌کند، بیش از اینکه به میزان مجازات تحمیل شده توجه کند، میزان آسیب‌های جبران شده و یا پیشگیری شده را می‌سنجد.

بزه‌دیده، بزهکار و گردهمایی‌های جامعه

دیدارهای میان بزه‌دیدگان، بزهکاران و اعضای متاثر اجتماع، روشی قابل توجه برای نشان دادن جنبه ارتباطی جرم و عدالت است. روش‌های سه‌گانه‌ای

که در پی می‌آید بعنوان معیارهای اساسی عدالت ترمیمی پذیرفته شده‌اند. هر کدام از آنها می‌تواند محدود به هر یک از طرفینی باشد که به‌طور داوطلبانه شرکت می‌جوید.

۱) میانجیگری : این روش برای بزه‌دیده ذی‌نفع فرصتی را فراهم می‌سازد که بزهکار خود را در شرایطی سالم ملاقات کند و با کمک یک میانجی آموزش دیده، به بحث درباره جرم بپردازد.

روش میانجیگری اهداف ذیل را شامل می‌شود :

الف) بزه‌دیده اجازه می‌یابد با بزهکار در زمینه‌ای داوطلبانه دیدار کند.

ب) بزهکار تشویق می‌شود که به مسئولیت ناشی از جرم و وارد ساختن آسیب واقف آید.

ج) فرصتی فراهم می‌آید که بزه‌دیده و بزهکار به برنامه‌ریزی برای جبران خسارت بپردازند.

بیش از ۳۰۰ برنامه میانجیگری در آمریکای شمالی و در حدود ۵۰۰ برنامه در اروپا اجرا می‌شود. تحقیقات نشان داده‌اند که چنین برنامه‌هایی بیشترین میزان رضایت میان بزه‌دیده و بزهکار را ایجاد می‌کنند. داوطلبانه بودن این برنامه‌ها باعث ترس کمتر در بزه‌دیده و تمایل بزهکار به جبران کامل خسارت می‌شود. همچنین این بزهکاران، کمتر از آنهایی که به جرم‌شان در دادگاه عادی رسیدگی شده است، مرتکب جرایم جدید می‌شوند.

۲) گردهمایی گروه جامعه یا خانواده : این روش، بزه‌دیده، بزهکار و خانواده و دوستان طرفین را گردهم می‌آورد تا در مورد جبران عواقب جرم تصمیم بگیرند. اهداف برگزاری گردهمایی‌ها عبارتند از :

الف) فراهم ساختن فرصتی برای بزه‌دیده جهت دخالت مستقیم در جریان مقابله با جرم.

ب) افزایش آگاهی مجرم در مورد تاثیر رفتار مجرمانه او و احساس مسئولیت در قبال آن.

ج) متعهد ساختن سیستم حمایت از بزهکار برای اصلاح رفتار او.

د) اجازه دادن به بزه‌دیده و بزهکار برای برخورداری از حمایت جامعه.

روش گردهمایی از مناسبات سنتی قبیله مائوری در زلاندنو اخذ شده که خارج از نهادهای رسمی خدمات اجتماعی شکل گرفته و پیش از آن نیز توسط پلیس استرالیا مورد استفاده قرار می‌گرفته است و اکنون در آمریکای شمالی، اروپا و آفریقای جنوبی نیز رایج است. از این روش بیشتر برای بزهکاران نوجوان و جوان استفاده می‌شود. (بیشترین پرونده‌های مربوط به بزهکاری اطفال و نوجوانان در زلاندنو با روش گردهمایی مرتفع می‌شوند.)

۳) مصالحه یا دایره‌های صدور احکام : این روش برای ارتقای توافق و رضایت عام میان اعضای اجتماع، بزه‌دیدگان، بزهکاران، حامیان طرفین، قضات، دادستان، گروه وکلا و پلیس طراحی شده و مبتنی است بر صدور حکم مناسب که به تمام نگرانی‌ها و مطالبات طرفین ذی‌نفع توجه داشته باشد.

دوایر اهداف ذیل را دنبال می‌کنند :

الف) التیام بخشیدن به کسانی که به نوعی متاثر شده‌اند.

ب) ایجاد امکان اصلاح در بزهکار.

ج) سهیم ساختن بزه‌دیده، بزهکار، خانواده‌ها و اجتماع در یافتن راه‌حل سودمند.

د) یافتن و شناسایی دلایل نهفته رفتار مجرمانه.

ه) ایجاد یک احساس جمعی پیرامون ارزش‌های اجتماع.

روش تشکیل دوایر از سنن بومیان آمریکایی گرفته شده و در آمریکای شمالی به کار می‌رود.

ترمیم آسیب حاصله از جرم

هر یک از فرآیندهای یاد شده با موافقتنامه‌ای در خصوص چگونگی جبران خسارت از سوی بزهکار به پایان می‌رسند. دو ضمانت اجرای کیفری سنتی در مقابله ترمیمی با جرم مورد استفاده قرار می‌گیرد : جبران زیان وارد آمده و خدمات عام المنفعه.

جبران زیان وارد آمده مبلغی است که بزهکار بابت زیان‌های مالی ناشی از جرم به بزه‌دیده پرداخت می‌کند. این عمل در یک دورنمای احیاگر بعنوان روشی برای پاسخگو نگه داشتن مجرمان به خاطر اعمال خلاف‌شان انجام می‌گیرد و نیز به مثابه راهکاری برای ترمیم آسیب‌های وارد آمده به بزه‌دیده به شمار می‌رود. جبران ضرر و زیان می‌تواند در هر کدام از روش‌های سه‌گانه یاد شده (میانجیگری، گردهمایی و دوایر) اتخاذ شده و یا با رای قاضی به مرحله اجرا درآید. به عبارت دیگر هم از روش قانونی و هم از روش عرفی می‌توان استفاده کرد.

مطالعات نشان داده‌اند که این شیوه رضایت بزه‌دیده از دستگاه عدالت را افزایش می‌دهد. براساس برخی مطالعات، استفاده از این روش، منجر به کاهش تکرار جرم می‌شود. مطالعات دیگری هم نشان می‌دهند که هرگاه جبران خسارت در فرآیند میانجیگری معین شود، احتمال پرداخت کامل آن بیشتر از زمانی است که این تصمیم صرفا ناشی از حکم دادگاه باشد.

خدمات عام‌المنفعه، فعالیتی است که توسط بزهکار در راستای منافع جامعه صورت می‌گیرد. چشم‌انداز ترمیمی، روشی است برای جبران آسیبی که به واسطه وقوع جرم پدید آمده و توسط جامعه تحمل و تجربه شده است و به نحو مقتضی می‌تواند به جای تدابیر کیفری یا روش‌های بازپروری و اصلاح مجرم به کار گرفته شود. آنچه کاربرد این روش را بعنوان پاسخی ترمیمی متمایز می‌کند، توجه و اهمیتی است که به آسیب وارد آمده بر اجتماع در اثر فعل مجرمانه داده می‌شود و نیز تلاش برای تضمین این امر که آسیب یاد شده با خدمات عام‌المنفعه ترمیم می‌شود. برای مثال افرادی را که به جرم

دیوارنویسی در محله‌ای دستگیر شده‌اند، می‌توان واداشت که نوشته‌ها را پاک کرده و دیوارها را به حال اول بازگردانند.

برنامه‌های خدمات عام‌المنفعه در آفریقا برپایه روش‌های عرفی بنا نهاده شده‌اند تا فرآیند اجتماعی شدن و بازپروری بزهکار تسهیل شود.

عدالت ترمیمی در جهان

با آنکه از عمر عدالت ترمیمی چیزی کمتر از ۲۰ سال می‌گذرد، ولی نفوذ آن با سرعت قابل توجهی در سراسر جهان در حال گسترش است. بر این اساس می‌توانیم روند توسعه بین‌المللی در این زمینه را در دو بخش اساسی ردیابی کنیم :

نخست، فعالیت‌های نوآورانه توسط کشورها در به کارگیری عدالت ترمیمی و دوم، تلفیق اندیشه‌های ترمیمی در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف.

۱) نوآوری ها : آنچه در پی می‌آید، نمونه‌هایی از فعالیت‌های ابداعی در زمینه اجرای عدالت ترمیمی است.

ـ راهکارهای بومی یا عرفی برای استفاده در سیستم عدالت کیفری از جمله گردهمایی‌ها و تشکیل دوایر، کارآمد بوده است.

ـ رودررویی بزه‌دیده و بزهکار در زندان‌ها نیز در اروپا و آمریکای شمالی اجرا می‌شود. در برخی موارد این امر مستلزم آن است که بزه‌دیدگان با بزهکاران خود در یک محیط میانجیگری فراتر از دادگاه ملاقات کنند. این روش حتی در بند اعدامی‌های زندان تگزاس انجام می‌شود. در موارد دیگر دیدارها مستلزم حضور گروه‌هایی از بزه‌دیدگان و بزهکاران نامرتبط با یکدیگر است. این نوع مواجهه ناگهانی ممکن است به دلیل ناشناخته بودن و یا دست نیافتنی بودن بزه‌دیدگان یا بزهکار صورت گیرد و یا بعنوان گام مقدماتی برای دیدار بزه‌دیدگان یا بزهکاران واقعی باشد.

ـ گروهی از دوایر پشتیبانی در کانادا با مرتکبان جرایم جنسی (عمدتاً تجاوز به کودکان) کار می‌کنند که درنتیجه حکم دادگاه به اجتماعات هولناک فرستاده شده‌اند. این برنامه با مراقبت منظم از بزهکار و تضمین آنکه منابع اجتماعی مورد نیاز او در دسترس است، باعث افزایش سلامتی عمومی می‌شود. در این شیوه سلامتی بزهکار نیز به گونه‌ای تضمین می‌شود. این امر با برگزاری تریبون آزاد برای اعضای جامعه صورت می‌گیرد تا نگرانی‌هایشان را ابراز

کنند و در موارد ضروری با مداخله اعضای جامعه و یا همکاری با پلیس و دیگر نیروهای انتظامی برای فراهم آوردن حمایت‌ها و خدمات مورد نیاز صورت می‌پذیرد.

ـ رژیم‌های زندان منحصر به فرد در آمریکای لاتین و نقاط دیگری که در آنها زندانیان به‌طور داوطلبانه حاضر به سکونت در آنها و استفاده از امکانات‌شان می‌شوند توسعه یافته‌اند. این رژیم‌ها خلقیات معنوی و فرهنگی خاصی را شکل می‌دهند که نیازمند یادگیری و برگزاری دوره‌های کارآموزی است.

ـ دیدارهای بزه‌دیده، بزهکار و جامعه در فازهای متعددی از فرآیند عدالت کیفری انجام می‌پذیرند. این برنامه‌ها توسط رئیس نیروی پلیس یا ماموران آزادی مشروط در کانادا اجرا می‌شوند.

ـ از راهکارهای ترمیمی برای نشان دادن تعارض میان شهروندان و دولت نیز استفاده می‌شود. برای مثال می‌توان به کمیسیون دوستی و آشتی ملی در آفریقای جنوبی و کمیسیون معاهده ویتانگی در زلاندنو اشاره کرد.

۲) تلفیق ها : همچنین علائمی وجود دارد که نشان دهنده پیوستن رویکردهای ترمیمی به روند کلی عدالت در جهان است.

ـ اعمال روش‌های قانونی از سویی عوامل بازدارنده حقوقی و یا سیستماتیک را در استفاده از برنامه‌های ترمیمی کاهش و الزامات قانونی در برنامه‌های ترمیمی را افزایش داده است. این روش همچنین برنامه‌های ترمیمی را در جهت درست راهنمایی کرده و در راستای حفظ حقوق بزه‌دیده و بزهکار انجام پذیرفته است.

ـ تامین هزینه‌ها و اختصاص نیروی کار برای اجرای برنامه‌ها نیز رواج نیافته است. برای مثال بلژیک با تنظیم یک برنامه جهانی برای مبارزه با بیکاری و تغییرات معین در جنبه‌های گوناگون عدالت کیفری از این راهکار بهره می‌برد. این روش مبتنی است بر پیش‌بینی تحریم‌های کیفری معین و سنجش نوعی از میانجیگری پلیسی.

ـ برنامه‌هایی به موازات قضاوت اصول ترمیمی در چارچوب سیستمیک را شامل می‌شود. این روش در سطح دولت و ایالت و در برخی کشورها در سطح ملی اجرا شده است. هدف از این کار مشارکت کارشناسان عدالت جنایی و اعضای جامعه در فرآیندی است که به برنامه‌ای برای اجرا و توسعه رویکردهای ترمیمی ره ببرد.

ـ تعداد برنامه‌های ترمیمی نیز در حال افزایش است. بیش از ۵۰۰ برنامه و پروژه میانجیگری در اروپا و بیش از ۳۰۰ برنامه در آمریکا و نیز در حدود ۱۰۰ پروژه در کانادا در حال اجرا است.

ـ هیت‌های میان‌دولتی روند اجرای عدالت ترمیمی را گزارش می‌دهند. در سال ۱۹۹۹ کمیته وزرای سازمان شورای اروپا توصیه‌نامه‌ای را برای استفاده از روش میانجیگری در پرونده‌های کیفری تنظیم کرد. کتابچه سازمان ملل متحد درباره عدالت برای بزه‌دیدگان نیز اشاره می‌کند که در چارچوب عدالت ترمیمی بزهکار به بزه‌دیده و بقیه جامعه در تلاش برای پدید آوردن رویکردی متعادل که معطوف به بزهکار و درعین‌حال متمرکز بر بزه‌دیده باشد، مشارکت کنند. به هر رو، جبران خسارت بزه‌دیده، به نقش کلیدی عدالت ترمیمی در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته تبدیل شده است.

منبع : بانک مقالات فارسی